

**T.C. İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ**

**DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ
WORKİNG PAPER SERIES**

Tartışma Metinleri

WPS NO/ 206 / 2018-12

**ULUSLARARASI SİSTEMİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE
GÜÇ KAVRAMI**

Sefa YALÇINKAYA*

* sfylcnky@gmail.com. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi.

Özet

Uluslararası sistem tarihsel önemi bakımından dört büyük durum sonucunda günümüzdeki halini almıştır. Bu dört büyük durum sırasıyla 1648 Vestfalya Barışı, 1815 Viyana Kongresi, Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı'dır. Uluslararası ilişkiler alanında etkisi çok büyük olmuş bu dört büyük durumun her biriyle birlikte uluslararası ilişkileri bir düzen içerisine koyma ve uluslararası ilişkileri bir sisteme kavuşturma çabaları kendine yer bulmuştur. Uluslararası ilişkileri bir düzen içerisine sokmayı ve bir sistemi amaçlayan tüm bu girişimlere rağmen ise uluslararası ilişkilerde güç her zaman etkisini sürdürmüştür. Bu girişimler sonucu kurulan uluslararası düzenlerin ve kuruluşların ulusları tam anlamıyla koruyabilecek bir mahiyete sahip olamaması ulusların her zaman için güce önem vermesini ve sahip oldukları güç üzerinden diğer uluslarla ilişkilerini yürütmesini zorunlu kılmıştır. Bu çalışmada uluslararası sistemin tarihsel gelişimi ve günümüzdeki durumu ile uluslar adına hayati öneme sahip güç kavramının içeriği açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Tarih, Uluslararası İlişkiler, Uluslararası Sistem, Güç.*

Abstract

International system has taken its present form after as a result of four important situation in terms of their historical importance. These four important situations are 1648 Peace of Westphalia, 1815 Vienna Congress, First World War and Second World War. With each of these four major situations which had big effects in the international relations there were attempts to bring an order and a system into the international relations area. In spite of all these attempts which aimed to bring an order and a system into the international relations, power has always maintained its importance in the international relations. The fact that the international organizations which established as a result of these attempts did not have a qualification to protect the nations completely, made it necessary for nations to always give importance to power and to carry out their relations with other nations over the power they possess. This study aims to explain the historical development of the international system, its current state and the concept of power which is vital for the nations.

Keywords: *History, International Relations, International System, Power.*

Giriş

Uluslararası sistemin şekillenmesinde ve günümüzdeki halini almasında dört büyük durum etkili olmuştur. Bunlar 1648 tarihli Vestfalya Barışı, 1815 tarihli Viyana Kongresi, Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı'dır.

Dini bir içerikten daha çok siyasi bir içeriğe sahip olan 1648 Vestfalya Barışı ile Avrupa'da kendi kanunları göre davranan, siyasi ve ekonomik çıkarlarını izleyen, ittifaklar oluşturan, güç dağılımına göre savaş ve barış yapan, elçilere sahip bağımsız ve özgür devletler ortaya çıkmıştır. Devletlerden meydana gelen, düzenli ilişkilerin yer aldığı ve belirli kurallara göre hareket edilen uluslararası sistem Vestfalya Barışı ile ortaya çıkmış sayılabilir. Avrupa'da güç dengesini değiştirmiş olan Koalisyon Savaşları sonucunda ise Avrupa'da düzeni tekrar sağlamak adına 1815 tarihli Viyana Kongresi'nde İngiltere, Avusturya-Macaristan, Rusya, Prusya ve Fransa ile bu beş büyük devletin liderliğinde, bu devletlerin çıkarları doğrultusunda yeni bir güçler dengesi oluşturulmuştur. Viyana Kongresi'yle sağlanan güç dengesi yüz yıl boyunca devam etmiş ancak Avrupalı devletlerin yeniden bir güç yarışına girmesiyle başlayan 1914 tarihli Birinci Dünya Savaşı'yla son bulmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Milletler Cemiyeti üzerine inşaa edilmiş olan uluslararası sistem ise mağlup devletlere ağır şartların kabul ettirilmesi ve bu sistemin savaşın galiplerini kollayan bir yapıya dönüşmesiyle başlayan İkinci Dünya Savaşı ile son bulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ise uluslararası sistem bu sefer Birleşmiş Milletler üzerine kurulmuştur. Her ne kadar Birleşmiş Milletler sonrasında büyük bir savaş yaşanmamış olsada BM'nin Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin çıkarlarını koruyan bir yapıya sahip olması, birçok bölgesel ve insani krizde ve güçlü devletlerin başlattıkları savaşlarda işlevsizliği BM'nin uluslararası düzeni sağlamada etkisiz kalmasına neden olmaktadır.

Tarih boyunca bir uluslararası sistem inşaa etmeye çalışan tüm bu girişimlere rağmen güç her zaman için önemini korumuştur. Uluslararası girişimler sonucu oluşturulmuş barış ortamlarının, Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşların kapsayıcı bir şekilde tüm ulusların çıkarlarını ve bağımsızlıklarını koruyamadığı anlaşılmıştır. Tüm uluslararası girişimlere rağmen güç uluslar için hayatta kalmak, çıkarları korumak ve uluslararası ortamda etkili olabilmek adına en önemli etken olmuştur. Bu durum bizleri uluslararası sistemi ve güç kavramını anlamaya itmektedir.

1. Uluslararası Sistemin Tarihsel Gelişimi

1.1. Vestfalya Düzeni

Uluslararası sistemin şekillenmesinde 1648 tarihli Vestfalya Barışı ile ortaya çıkan Vestfalya düzeni, 1814 tarihli Viyana Kongresi ile sağlanan güçler dengesi, Birinci Dünya Savaşı sonundaki Versailles Düzeni ve İkinci Dünya Savaşı etkili olmuştur.

Her yüzyılda tüm uluslararası sistemi kendi değerlerine göre yeniden biçimlendirecek kuvvet, irade, entelektüel ve moral güce sahip olan bir ülke ortaya çıkmaktadır. 17. yüzyılda Kardinal Richelieu'nun yönetimindeki Fransa, uluslararası ilişkilere, ulus-devlet kavramına dayanan ve nihai amaç olarak ulusal çıkardan güç alan modern yaklaşımı getirmiştir. 18. yüzyılda, Büyük Britanya, sonraki 200 yıl boyunca Avrupa diplomasisine egemen olan güç dengesi kavramını geliştirmiştir. 19. yüzyılda, Metternich'in Avusturya'sı, Avrupa Anlaşmasını yeniden kurmuş ve Bismarck'ın Almanya'sı da Avrupa diplomasisini soğukkanlı güç politikasına dönüştürerek bu anlaymayı yıkmıştır (Kissinger, 2000, s. 8).

Dini ve siyasi içerikli Otuz Yıl Savaşları 1648 tarihli Vestfalya Barışı ile sonlanmıştır. Uluslararası ilişkiler bakımından bir çok önemi bulunan Vestfalya Barışı Avrupa'nın en büyük ilk konferansı niteliğindedir. İlk olarak Vestfalya Barışı konferansında 109 delege ile diplomatik temsil gerçekleşmiştir. Bu barışın önemli özelliklerinden bir diğeri ise bu konferansın daha öncekiler gibi dini içerikli değil devlet, savaş ve iktidar içerikli olmasıdır, öyle ki Papalık temsilcisi bu konferansta dinlenmemiş, anlaşma metni Papa'ya imzalatılmamıştır. Bu barış anlaşması ile Augsburg Barışı'nın maddeleri yenilenerek Almanya'da Katoliklik, Protestanlık ve Calvinizm geçerli mezhepler olmuştur, aynı zamanda Kilise'nin gücü sınırlandırılmış ve uluslararası hukuk yönünden Kutsal Roma İmparatorluğu'nun parçalanmış olduğu onaylanmıştır. Vestfalya Barışı ile 300 civarı Alman devleti siyasi bağımsızlıklarını elde etmiş ve bu devletler kabul etmedikçe Kutsal Roma İmparatorluğu'nun bu devletlerden vergi ve asker toplayamayacağı, kanun koyamayacağı, savaş ve barış ilan edemeyeceği kararlaştırılmıştır. Vestfalya Barış ile Avrupa'da, kendi kanunları uyarınca hareket eden, kendi siyasal ve ekonomik çıkarlarını izleyen, özgür şekilde ittifaklar oluşturan,

güç dengesine göre savaş ve barışa karar veren, elçilere sahip bağımsız ve özgür devletler ortaya çıkmıştır. Devletlerden oluşan, düzenli ilişkilerin bulunduğu ve belirli kurallara göre hareket edilen uluslararası sistem bugünkü anlamda Vestfalya Barışı ile ortaya çıkmış sayılabilir (Sander, 2003, s. 98-101).

1. 2. Viyana Kongresi ve Güç Dengesi

Ekonomik ve sosyal eşitsizlik sorunları ve özgürlük talebi nedeniyle 1789 yılında gerçekleşen Fransız Devrimi adalet, ulus, ulusçuluk, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik gibi düşünce ve kavramların küresel ölçekte yayılmasına ve benimsenmesine neden olmuştur. 1804 yılında yönetimi eline alan Napolyon liderliğinde Fransa'nın Avrupa'da egemen hale gelmesine karşı Avrupa'lı diğer devletler birleşmiş ve Koalisyon Savaşları sonucunda Fransa'yı yenilgiye uğratmışlardır. Avrupa'da o zamana kadarki güç dengesini değiştirmiş olan Fransız Devrimi ve Koalisyon Savaşları sonucunda Avrupa'da düzeni yeniden tahsis etmek adına uluslararası ilişkilerde önemli bir konumda olan 1814 tarihli Viyana Kongresi toplanmıştır.

Koalisyon Savaşları'nda Fransa'ya karşı savaşmış her devlet bu kongreye temsilci göndermiştir. Avusturya Başbakanı Metternich'in başkanlığını yaptığı Viyana Kongresi'ne Prusya Kralı, Rus Çarı, Avusturya İmparatoru ve birçok diplomat katılmıştır. Bu kongre sonucunda uluslararası ilişkiler adına önemli sonuçlar ortaya çıkmıştır. Öncelikle İngiltere, Avusturya-Macaristan, Rusya, Prusya ve Fransa ile bu beş büyük devletin öncülüğünde, bu devletlerin çıkarları doğrultusunda yeni bir Avrupa güçler dengesi tahsis edilmiştir. Bu kongreyle birlikte devletler topluca danışma ve uyuşmanın sağlanmasıyla ilk kez toplu şekilde bir barış düzeni sağlamıştır. Bu durum iki taraflı diplomasi yerine çok taraflı diplomasi uygulamasını ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda bu kongreyle birlikte eşitlik esasına dayalı diplomasi kuralları getirilmiştir. Viyana Kongresi ile kurulan güç dengesi 1914 tarihli Birinci Dünya Savaşı'na kadar devam etmiştir (Uçarol, 1995, s. 33-40).

1. 3. Birinci Dünya Savaşı Sonrası Düzen

1814 tarihli Viyana Kongresi sonucunda kurulan güç dengesi yüzyıl boyunca sürmüştür. Ancak Avrupa'lı devletlerin birbirlerine üstünlük sağlama istekleri ile giriştikleri sömürge yarışı sonucunda 1914 tarihinde Birinci Dünya Savaşı başlamış ve 1814 tarihli Viyana Kongresi sonucunda kurulan güçler dengesi ortadan kalkmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Paris Barış Konferansı'nda Versailles Sarayı'nda galip ve mağlup devletler arasında barış antlaşmaları imzalanmıştır. Avusturya ile St. Germain Antlaşması, Bulgaristan ile Neuilly Barış Antlaşması, Macaristan ile Trianon Barış Antlaşması ve Almanya ile Versailles Barış Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmalar çok ağır maddeler içermektedir ve galip devletler tarafından mağlup devletlere dikte ettirilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonunda mağlup devletlere çok ağır maddelerin kabul ettirilmesi ve galip devletlerin üstünlüğüne dayalı bir düzen kurulmak istenmiş olması İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasının en önemli nedenidir (Sander, 2003, s. 400-404).

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda mağlup olan Osmanlı Devleti'ne de Sevres Barış Antlaşması kabul ettirilmeye çalışılmış ancak aslında barış değil bir işgal antlaşması olan Sevres Barış Antlaşması'na karşı Türk ulusu, Gazi Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde Türk Kurtuluş Savaşı'nı başlatmış ve bu savaş kazanılarak Lozan Barış Antlaşması imzalanmış ve Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'ı sonunda yapılan barış görüşmelerinde Abd başkanı Woodrow Wilson'ın ortaya koyduğu 14 maddelik ilkeler nasıl bir uluslararası sistemin gerçekleştirilmeye çalışıldığını göstermektedir. Savaşların sebeplerinden birini oluşturan gizli diplomasinin ve antlaşmaların yasaklanması, ticaret serbestliğinin sağlanması ve ekonomik engellerin kaldırılması, denizlerde serbestliğin sağlanması, silahsızlanma, sömürge alanlarının sömürülen halkın çıkarları doğrultusunda çözüme bağlanması, ulusların kendi kaderlerini kendilerinin belirmesi, devletlerin toprak bütünlüklerinin garanti altına alınması ve tüm devletlerin toprak bütünlüklerini ve bağımsızlıklarını koruyacak bir uluslar birliğinin kurulması şeklinde özetlenebilecek

olan Wilson ilkeleri uluslararası sistem için gerçekte olanı değil ideal olanı hedeflemektedir.

Birinci Dünya Savaşı'nın galip devletleri herkesin kabul edebileceği ideal bir düzen yerine kendi üstünlüklerinde olan bir düzen kurmak istemişlerdir. Savaş sonrası kurulan düzen Wilson ilkeleri bağlamında uluslararası bir kurumsal yapı olan Milletler Cemiyeti üzerine oturtulmuştur. Milletler Cemiyeti uluslararası barış ve güvenliği gerçekleştirmeye yönelik kurulan, tüm devletlerin katılabileceği, küresel ölçekte ilk siyasi vasıflı uluslararası örgüttür. Ancak Milletler Cemiyeti'ne Abd'nin üye olmaması, Sovyetler Birliği'nin Milletler Cemiyeti'nin dışında kalması, Birinci Dünya Savaşı'nın kazananları arasında yer alan İngiltere ve Fransa'nın Milletler Cemiyeti'ni kendi çıkarları için varolan bir kurum haline dönüştürmesi, sömürgecilik anlayışının devam ettirilmesi, Birinci Dünya Savaşı'nı kaybeden devletlere çok ağır maddelerin kabul ettirilmesi sonucu bu ülkelerin çaresizliğe sürüklenmeleri ve silahlanmanın artarak devam etmesi gibi nedenlerden dolayı Wilson ilkeleri bağlamında kurulmaya çalışılan idealist uluslararası sistem çökmüş ve Milletler Cemiyeti dağılmıştır. 1814 yılında Viyana Kongresi sonucu kurulan güçler dengesi Birinci Dünya Savaşı ile çökmüştür. Küresel ölçekteki bu savaş sonucunda ise idealist yaklaşım çerçevesinde kurulmaya çalışılan uluslararası sistem galip devletlerin çıkarları doğrultusunda kurulduğundan dolayı 1939 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla ortadan kalkmıştır (Çakmak, 2014, s. 223-227).

1. 4. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Düzen

Birinci Dünya Savaşı sonunda Milletler Cemiyeti üzerine kurulan uluslararası sistem İkinci Dünya Savaşı sonunda ise Birleşmiş Milletler (BM) üzerine kurulmuştur. Yirminci yüzyılın ikinci uluslararası örgütlenme çabası olan ve Milletler Cemiyeti gibi bir başarısızlık deneyiminde sonra kurulan BM, Milletler Cemiyeti ile karşılaştırıldığında daha fazla bütçeye, komplike bir anayasaya, çok daha fazla üyeye ve daha iyi bir yönetimsel yapıya sahiptir (Sander, 1996, s. 184).

Birleşmiş Milletler 25 Nisan 1945 yılında San Fransisco Konferansı'nda hayata geçirilmiştir. Uluslararası barışı ve güvenliği korumak, her çeşit saldırıya karşı önlem

almak, uluslararası hak, eşitlik ve ulusların kendi kaderlerini kendilerinin belirlemesi prensiplerine göre dostane ilişkilerin kurulmasını sağlamak. Ekonomik, düşünsel, insani ve sosyal davaları insan hakları ve özgürlüklerini ön planda tutarak çözmek suretiyle uluslararası işbirliğini geliştirmek ve ulusların bu ortak amaçlar doğrultusunda yaptıkları çalışmaların uyduğu bir merkez olmak BM'nin amaçları arasında yer almıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkıntı ve sorunları gidermek ve barışı sürekliliğini sağlamak adına hayata geçirilen BM tıpkı Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra hayata geçirilen Milletler Cemiyeti gibi barışın güvencesi kabul edilmiş ve uluslararası diplomasiin en önemli merkezi olmuştur (Uçarol, 1995, s. 625-626).

BM teoride tüm devletlerin eşit olduğu ancak uygulamada devletler arasında ekonomik, siyasi ve toplumsal güç farklılıklarının olduğu bir örgüttür. Milletler Cemiyeti'nde İngiltere ve Fransa'nın üstünlüğü söz konusuysen BM'de ise beş büyük devletin ABD, Sovyetler Birliği (Rusya), İngiltere, Fransa ve Çin'in üstünlüğü söz konusudur. Bu beş büyük devlet BM'nin yürütme organı olan Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesidir. BM'nin uluslararası barış ve güvenliği sağlamanın bu beş büyük devlet arasındaki görüş birliği ile gerçekleştirilebileceği, kurulacak en kusursuz uluslararası örgütün dahi güçlü devletlere karşı başarılı olamayacağı Milletler Cemiyeti gibi başarısız bir tecrübeden sonra anlaşılmıştır (Sander, 1996 s. 184-185).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında BM üzerine kurulu uluslararası sistemde her ne kadar küresel ölçekli bir savaş yaşanmamış olsada BM Vietnam Savaşı, Irak'ın işgali, Afganistan'da durumun iyileştirilememesi, Bosna'da yaşanan katliama geç müdahale edilmesi, İsrail'in Filistin'e yönelik işgali, Rusya'nın Kırım'ı egemenliğine katması, mülteci sorunları ve çeşitli insani krizler gibi durumlarda oldukça etkisiz kalmıştır. Ana amaçlarından biri her çeşit saldırıya karşı önlem almak ve uluslararası barışı ve güvenliği sağlamak olan BM işlevini tam anlamıyla yerine getirememektedir. BM'nin bu işlevsizliği uluslararası sistemin anarşik yapısı içerisinde yeterli güce sahip olan bir devletin çıkarları doğrultusunda istediğini yapabilmesine olanak sağlamaktadır.

Viyana Kongresi sonucunda beş büyük devlet İngiltere, Fransa, Avusturya, Rusya ve Prusya'ya dayanan ve bu devletlerin egemen olduğu bir uluslararası yapı ortaya çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonunda ise ABD'nin Monroe Doktrini çerçevesinde

kendi kabuğuna çekilmesi sonucunda İngiltere ve Fransa'nın egemen olduğu yeni bir uluslararası yapı ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonunda ise ABD, Sovyetler Birliği (Rusya), İngiltere, Fransa ve Çin'in üstünlüğüne dayanan bir uluslararası yapı ortaya çıkmıştır. Bu uluslararası yapı içerisinde ise Sovyetler Birliği'nin çökmesi sonucunda tek büyük güç olarak kalan ABD'nin mutlak üstünlüğü söz konusu olmuştur.

Amerika'nın uluslararası politika deneyimi, inancın deneyime karşı bir zaferi olmuştur. Amerika 1917'de dünya politikası arenasına girdiğinden beri güç bakımından o kadar ağırlığını hissettirmiş ve ideallerinin doğruluğuna o kadar inanmıştır ki, Milletler Cemiyeti ve Briand-Kellogg Paktı'ndan, BM Antlaşması ve Helsinki Nihai Senedi'ne kadar bu yüzyılın en önemli uluslararası anlaşmaları, Amerikan değerlerinin hayata geçirilmesi niteliğindedir. Sovyet komünizminin çöküşü ise, Amerikan ideallerinin entelektüel haklılığını doğrulamış ve Amerika'yı tarih boyunca karşılaşmaktan kaçındığı türde bir dünya ile karşı karşıya getirmiştir. Ortaya çıkan düzende, milliyetçilik yeni bir hayat bulmuştur. Uluslar, yüksek ilkeler yerine, daha sık olarak kendi çıkarlarının takipçisi olmuşlar ve işbirliği yapmak yerine daha çok rekabet yolunu seçmişlerdir. Bu eski davranış şeklinin değiştiğini veya ileriki on yıllarda değişebileceğini gösteren çok az belirti bulunmaktadır (Kissinger, 2000, s. 11-12).

2. Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı

Güç, uluslararası sistemin anarşik yapısı içerisinde devletler adına en önemli etken olagelmıştır. Devletler bu anarşik uluslararası sistemde gerek varlıklarını sürdürebilmek gerekse uluslararası sistem içerisinde söz sahibi olabilmek adına güce büyük önem vermişlerdir. Tarihsel süreç içerisinde birçok devlet sahip olduğu gücü yükseltmek, güç üzerinden çıkarlarını korumak ve arttırmak ya da sahip olduğu gücü hissettirmek istemiştir. Bu istekler sonucunda mücadeleler, çatışmalar ve savaşlar kaçınılmaz hale gelmiştir. Yunan şehir devletleri arasındaki savaşlar, Moğollar'ın büyük fetihleri, Avrupa'lı devletlerin birbirleri arasındaki üstünlük mücadeleleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun kurduğu hakimiyet, Avrupa'lı devletlerin dünyanın birçok bölgesini sömürmesi, Nazi Almanyası'nın 2. Dünya Savaşı'nı başlatması, Soğuk Savaş ve ABD'nin günümüzde kontrol etmeye yönelik politikaları gibi örnekler daha da

güçlenmek, hayatta kalabilmek, çıkarların korunması ve arttırılması ve uluslararası ortamda söz sahibi olabilmek adına gücün önemini ve belirleyiciliğini göstermektedir.

Uluslararası ilişkilerin en belirleyici etkeni olan güç kavramı içerisinde birçok boyutu, kullanım yöntemlerini ve türleri barındırmaktadır. Güç kavramının boyutları tesir, kapasite, bağlantı, süreç, miktar, kapsam, alan ve kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Güç kavramının kullanım yöntemleri olarak karşımıza ikna, ödüllendirme, cezalandırma ve kuvvet kullanımı çıkmaktadır. Gücün türleri olarak ise sert güç, yumuşak güç ve bu ikisinin birleşimi olan akıllı güç karşımıza çıkmaktadır.

Güç kavramı Türk Dil Kurumu tarafından düşünce ve ahlak yönünden bir etki yapabilme veya bir etkiye direnebilme yeteneği. Bir olaya yol açan her türlü hareket ve kuvvet. Büyük etkinliği ve önemi olan nitelik. Siyasi, ekonomik, askeri vb. bakımlardan etki ve önemi büyük olan devlet. Bir ulus, bir ordu vb.nin ekonomik, endüstriyel ve askeri potansiyeli şekillerinde tanımlanmıştır (TDK, 2018).

Güç kavramının doğasına yönelik en temel açıklama ünlü siyaset bilimci Robert Dahl tarafından yapılmıştır. Dahl'a göre güç, A olarak adlandıracağımız bir aktörün, B olarak adlandıracağımız bir diğer aktöre onun aksi takdirde yapmayacağı bir şeyi yaptırabilme becerisidir. Dahl aynı zamanda bir aktörün diğerini etkileyebilmesi için bu iki aktörün arasında bir bağlantının, bir irtibatın olması gerektiği, aksi takdirde bir güç kullanımından bahsedilemeyeceğini belirtmektedir. A aktörünün, B aktörü üzerinde güç kullanımından söz edebilmek için bu güç kullanımının sonucunda karşı tarafta yani B aktöründe bir etkinin olması gerekmektedir. A'nın B üstünde güç kullanımı ancak B'nin seçimlerinde A'nın istediği yönde ve B'nin aksi takdirde tercih etmeyeceği yönde bir değişiklik olursa ortaya çıkabilir (Dahl, 1957, s. 201-205).

Uluslararası ilişkiler disiplininin önemli isimlerinden biri olan Hans J. Morgenthau güç kavramını bu disiplinin merkez konuma yerleştirmektedir. Morgenthau'ya göre uluslararası ortamda geçerliliği olan tek bir hakikat bulunmaktadır ve bu hakikatın adı 'güç'tür. Morgenthau, devletlerin tüm politikalarının daha fazla güç, çıkar ve iktidar için gerçekleştirdiğini belirtmektedir. Hükümetlerin amaçları ve hedefleri farketmeksizin devletlerin tek amacı daha fazla güç kazanmak ve çıkarları korumaktır.

Morgenthau'nun bu tanımı gereği uluslararası siyaset, diğerleri üzerinde egemen olmak isteyen bağımsız aktörler arasındaki bir güç mücadelesidir. Bütün devletler kendi güçlerini en üst seviyeye taşımaya ve böylece diğerlerine üstünlük kurmaya çalışmaktadırlar (Morgenthau, 1970).

Bir devletin bir diğerini etkileyip, bu etkilediği devleti kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesini sağlaması için belirli bir güce sahip olması gerektiğini belirten K. J. Holsti, uluslararası politik süreçte önemli bir konumda olan güç kavramının içerisinde tesir, kapasite, bağlantı, süreç ve miktardan oluşan birkaç boyutun bulunmakta olduğunu belirtmektedir. Tesir prestij, toprak, ham madde, güvenlik, müttefik ve gönül kazanma olarak gücün bir parçasıdır. Kapasite bir ulusun sahip olduğu fiziksel, zihinsel veya nitelikli öğelerini üzerinde güç kullanılacak olan karşı tarafı etkilemek adına kullanmak veya kullanıma hazır hale getirebilme becerisini ifade etmektedir. Karşı tarafı etkilemek için iki taraf arasında mutlaka bir bağlantı olması gerekmektedir. Eğer karşı tarafı etkileme durumu zamana yayılmış ise bu durum bir sürecin var olduğunu göstermektedir. Eğer A aktörü B aktörünün üzerinde güç kullanıyor ve B'nin aksi takdirde yapmayacağı bir şeyi ona yaptırıyor ve B aktörü aynı güç kullanımını A aktörü üzerinde sağlayamıyorsa A aktörünün gücü B'ye göre daha fazladır. Güç bu yüzden bir miktar içermektedir. Gücün miktarı ancak sistem içerisinde ki diğer aktörlerin sahip olduğu güç ile karşılaştırıldığında anlamlı hale gelmektedir. Holsti'ye göre güç bu yüzden göreceli bir kavramdır (Holsti, 1964, s. 179-194).

Holsti ayrıca devletlerin tesir, kapasite, bağlantı, süreç ve miktardan oluşan güçlerini kendi çıkarları adına kullanırken, karşı tarafa istediğini yaptırmak adına ikna, ödüllendirme, cezalandırma ve kuvvet kullanımı yöntemlerini kullanmakta olduklarını belirtmektedir. İkna yöntemi ile kastedilen bir aktörün bir öneri, sorun veya durumu, tehdit, ödül ve cezalandırma yöntemlerini kullanmadan ancak bunları her an kullanacak şekilde elinde hazır bulundurarak kendi çıkarları doğrultusunda olumlu bir şekilde çözüme kavuşturmasıdır. Ödüllendirme A aktörünün B aktörünü kendi çıkarları adına etkileyerek B'ye kendi isteklerini yapması için bir ödül vermesi anlamına gelmektedir. Uluslararası ilişkilerde ödülün içeriği B'ye silah satışı, diplomatik ve ekonomik destek gibi neredeyse her şeyi kapsayabilir. Cezalandırma ise A aktörünün B aktörüne yönelik olarak gümrük vergilerini arttırması, boykot ve ambargo uygulaması, diplomatik

ilişkilerin kesilmesi şeklinde veya A tarafından daha önce B'ye verilmesi kararlaştırılan ödüllerin geri çekilmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Cezalandırma ile amaçlanan B'nin davranışlarının değiştirilmesidir. Kuvvet kullanımı ise bir devletin fiziksel gücü olan askeri kabiliyetlerini kullanmasıdır. Kuvvet kullanımı askeri kabiliyetin yanında ayrıca karşı tarafa yönelik silah kontrolü ve karşı tarafı silahsızlandırma olarakta gerçekleşebilir (Holsti, 1964, s. 179-194).

Baldwin'de aynı zamanda gücün boyularına işaret etmekte ve gücün yekpare ve tek boyutlu değil çok boyutlu bir kavram olduğunu belirtmektedir. Baldwin'e göre gücün çok boyutlu olması, gücün bir boyutta artarken diğer boyutta azalabilmesi olasılığına imkan vermektedir. Kapsam, alan ve kaynak gücün en önemli boyutlarıdır. Kapsam, A aktörünün B aktörünü hangi konu veya konularda etkileyebildiği ile ilgilidir. Bir aktörün gücü bir alanda fazla iken diğer bir alanda az olabilir. Örneğin Japonya ekonomik konularda daha fazla etkiye sahipken askeri konularda daha az etkiye sahiptir. Kuzey Kore ise askeri konularda daha fazla etkiye sahipken ekonomik konularda çok daha az bir etkiye sahiptir. Alan, bir devletin etki alanı içerisinde olan devletlerin sayısı ve önemini belirtmektedir. Bir devlet belirli bir bölgede büyük bir etki alanına sahip olabilir ancak dünyanın diğer bölgelerinde sınırlı bir etkiye ya da hiçbir etkiye sahip olmayabilir. Örneğin Almanya'nın Avrupa içerisinde sahip olduğu etki ile Asya veya Güney Amerika bölgelerinde sahip olduğu etki birbirinden farklıdır. A aktörünün B aktörünün davranışlarını değiştirebilme derecesi genellikle A aktörünün B aktörü üzerindeki gücünün miktarı veya ağırlığı olarak ifade edilmektedir. Kaynak ise bir devletin sahip olduğu güç varlıkları, güç kaynaklarıdır. Bu kaynaklar her devlete göre çeşitlilik ve farklılık gösterebilmektedir. Örneğin İsveç için gelişmiş yaşam koşulları bir güç kaynağı iken Rusya için askeri gücü ve bunun yanında sahip olduğu yer altı zenginlikleri bir güç kaynağıdır (Baldwin, 2016).

Uluslararası sisteminin anarşik yapısı içerisinde bir ulusun kaderinin belirlenmesinde en önemli etken güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Gücün her ulusa göre farklılık gösterdiği bir ortamda, bir ulusun diğer uluslara göre daha güçlü olmasını sağlayan unsurlar bulunmaktadır. Morgenthau, bir ulusun sahip olduğu gücünün belirlenmesinde coğrafya, doğal kaynaklar, endüstriyel kapasite, askeri kapasite (teknolojik gelişmişlik, liderlik niteliği ve askeri hazırlık derecesini içermekte), nüfus, ulusal karakter, ulusal

moral, diplomasinin niteliği ve hkmetin niteliği unsurlarının olduğunu belirtmektedir. Morgenthau'ya göre bir ulus sahip olduğu bu unsurların bir araya gelmesiyle ortaya çıkan ulusal gücünü diğer ulusların sahip olduğu gücü ile karşılaştırarak ve etki derecelerini tam ve doğru bir şekilde değerlendirerek kullanması gerekmektedir. Bir devletin sahip olduğu gücü bir diğer devletin davranışlarını değer değiştirmeye yetebilir ancak başka bir devletin davranışlarını değer değiştirmede yetersiz kalabilir. Sahip olunan ulusal gücü unsurları rasyonel bir şekilde değerlendirilmeli ve diğer devletlerin gcleriyle karşılaştırılarak kullanılmalıdır (Morgenthau, 1970, s. 141-201).

Uluslararası ilişkiler sisteminde temel aktörler olarak devletler yer almaktadır. Devletler arası ilişkileri düzenleyecek, bu ilişkileri kurallar çerçevesinde bir düzene sokacak ve gerektiğinde yaptırımlar uygulayabilecek devletler üstü bir yapı olmadığı için devletlerin mutlak egemen unsurlar olarak yer aldığı uluslararası ilişkiler sistemi anarşik bir yapıya sahiptir. Bu anarşik uluslararası sistemde devletler kendilerinden başkasına gvenemeyecekleri için hayatta kalmak adına daha fazla gclenme yoluna gitmektedirler. Sürekli olarak gclenme durumu devletler arasında bazen bir gücü dengesi durumunu ortaya çıkarabilir. Gücü dengesi bazen devletler arasında herhangi bir gücü dağılımını, bazen de gerçek bir denge durumunu ifade etmektedir. Bir devletin lehine olabilecek bir gücü dengesi o devletin sistem içerisindeki üstünlüğünü belirtmektedir. Fakat gücü dengesi dendiğinde gerçek bir denge durumu da kast ediliyor olabilir. Böyle durumlarda sistem içerisindeki büyük devletler arasında kesin bir denge durumu söz konusudur (Arı, 2006).

Devletler ulusal hedefleri doğrultusunda kendi gclerini ya tamamen ya da diğer devletlerin gclerine oranla kısmi olarak arttırmayı istemektedirler. Böylece bölgesel veya küresel olarak diğer devletlere üstünlük sağlamaya ya da sahip oldukları üstünlüklerini devam ettirmeye çalışmaktadırlar. Gücü, sahip olunan bir dizi ulusal kapasitenin tehditlere karşı koymak ve hem yerel hem de uluslararası hedeflere ulaşmak adına ulusa hizmet etmesidir. Küreselleşen dünyada birbirleriyle sürekli olarak daha fazla etkileşimde bulunan devletler sahip oldukları ulusal gücü diplomatik, askeri, ekonomik ve kültürel olarak kullanılmaktadırlar (Viotti & Kauppi, 2013, s. 185-186).

3. Gücün Türleri

3. 1. Sert Güç

Güç kavramı yukarıda belirtildiği şekilde birçok boyuta ve kullanım yöntemlerine sahip olduğu gibi türlerede sahiptir. Gücün türleri sert güç, yumuşak güç ve akıllı güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası ilişkilerde güce sahip olmak diğer devletlerin davranışlarını sizin istediğiniz doğrultuda değiştirebilme yeteneğine sahip olmaktır. Sert güç, bunu yapabilme adına zorlama, baskı yapma ve mecbur bırakmayı içermektedir. Bir devletin sert gücü, o devletin sahip olduğu askeri ve ekonomik kapasitesinde yatmaktadır. Askeri ve ekonomik kapasitenin ulusal amaçlara ulaşmak adına kullanılması sonucunda bir devlet dünya siyasetinde istediği sonuçları elde edebilmektedir (Nye, 2004).

Uluslararası ilişkilerde askeri güç en son tercih edilen araç olduğundan dolayı bir devletin gücünün hesaplanmasında en fazla önem verilen etkende askeri güç olmaktadır. Askeri güç, modern savaş teknolojisine, nitelikli silahlara, disiplinli bir orduya ve iyi bir askeri liderliğe sahip olmayı gerektirmektedir. Realizme göre ulusun gücü veya devletin kapasitesi ile askeri güç özdeşleşmektedir. Ulusun sahip olduğu diğer kapasiteler ikincil öneme sahiptir. Uluslararası sistemin anarşik yapısı içerisinde devletler için güçlerini arttırmak, hayatta kalmak, üstünlük elde etmek ve güvenliklerini sağlamak birincil öneme sahip olduğundan dolayı askeri güç vazgeçilmez bir faktördür (Arı, 2006, s. 144).

Uluslararası sistem içerisinde önde gelen büyük devletlerin tümü hem zengin hem kuvvetli olmak istemekte ve bunu sürdürmek için varlığını ve gücünü arttırmaya çalışmaktadır. Devletler bunu yaparken ekonomileri ve politikalarını doğru orantılı olarak ele almaktadırlar. Büyük güçlerin herhangi birinin uluslararası sistemde üstün hale gelmesi veya çökmesi çoğu kez sahip oldukları askeri güçlerinin sayesinde olmuştur. Büyük güçlerin askeri güçleri sayesinde uluslararası sistemde üstün hale gelmelerinin veya çökmelerinin arka planında ise, o devletlerin ekonomisinin diğer devletlerin ekonomilerine kıyasla önceki on yıllar içerisinde yükseliş ya da çöküşleri bulunmaktadır. Ulusların kaderleri açısından en belirleyici etken olan askeri gücü

arttırmak için ekonomik zenginliğe sahip olmak, sahip olunan ekonomik zenginliği korumak içinde askeri güce sahip olmak gerekmektedir. Tarih boyunca uluslararası sistemde söz sahibi olmuş büyük güçlerin hepsinin yükseliş ve çöküşlerinin altında yer alan neden, bu büyük güçlerin ekonomik güçleri ve askeri güçleri arasındaki ilişkidir. Bir büyük gücün ekonomik yükseliş ve çöküşü ile, önemli bir askeri güç ya da dünya imparatorluğu haline gelmesi veya çökmesi arasında uzun vadede çok açık bir bağlantı bulunmaktadır. Bu durum ekonomik ve askeri gücün birbiri arasındaki bağdan kaynaklanmaktadır. Geniş çaplı bir askeri yapının desteklenebilmesi için geniş çaplı ekonomik kaynaklar gerekmektedir. Uluslararası sistem mevzubahis olduğunda güç her zaman için göreceli bir kavramdır. ABD, Rusya, Çin, Avrupa Birliği (AB), Japonya gibi büyük güçlerin bulunduğu uluslararası yapı içerisinde ekonomik ve askeri güç unsurlarına veya sadece ekonomik ya da sadece askeri güç unsuruna sahip aktörler bulunabilmektedir (Kennedy, 2015).

3. 2. Yumuşak Güç

Yumuşak güç kavramı Joseph Nye tarafından ilk kez 1990 yılında icat edilmiştir. Yumuşak güç, bir devletin dünya siyasetinde istediklerine, sert güç ile zorlayarak, tehdit ederek, yaptırım uygulayarak ya da fiziksel bir müdahale yaparak değil, diğer devletleri cezabetmesi ve kendi yanına çekmesi ile ulaşmasıdır. Yumuşak güç, cazibe ve çekicilik ile diğer ülkelerin tercihlerini sizin istediğiniz yönde şekillendirebilme yeteneğidir. Yumuşak gücün en belirgin özelliği sert güçte yer alan zorlama, baskı yapma, mecbur etme ve müdahale etmeyi içermemesidir. Yumuşak güçte diğer devletlerin sizin sahip olduğunuz değerleri kendi rızalarıyla benimsemeleri ve bu değerlere ulaşabilmek adına yine kendi rızaları ve istekleriyle size yakın olup, sizin izlediğiniz uluslararası politikalara destek vermeleri ön plandadır. Nye'a göre bir ülke dünya siyasetinde istediklerini sadece sert gücü değil ile aynı zamanda yumuşak güç ile de elde edebilir. Bir ülkenin sahip olduğu yumuşak güç kaynakları arasında o ülkenin sahip olduğu kültürü, diplomasisi, refahı, yaşam kalitesi, politik değerleri, nasıl bir dış politika izlediği, şeffaflığı ve eğitim kalitesi gibi değerleri bulunmaktadır. Bir ülke dünya siyasetinde istediklerine ulaşabilir çünkü diğer ülkeler sizin sahip olduğunuz bu yumuşak güç değerlerine ulaşmayı kendilerine bir amaç olarak belirlemişlerdir ve sizin

değerlere ulaşabilmek adına her alanda sizi takip ederler. Nye'a göre bu yüzden dünya siyasetinde istediğiniz sonuçları sadece askeri güç ve ekonomik yaptırımlarla yani sert güçle değil, aynı zamanda sahip olduğunuz yumuşak gücünüz ile de elde edebilirsiniz. Joseph Nye ayrıca sert güç ile kısa sürelerde sonuçlar alınabileceğini ancak yumuşak güç ile istediğiniz sonuçları elde etmenin uzun süreçler alabileceğininide belirtmektedir. Ancak yumuşak güç ile elde edilecek sonuçlar sert güç ile elde edilecek sonuçlara göre daha kalıcı, kesin, sağlam ve daha uzun süreli olacaktır (Nye, 2004).

3. 3. Akıllı Güç

Uluslararası ilişkilerde güce sahip olmak başka devletlerin davranışlarını değiştirebilme yeteneğine sahip olmak demektir. Sert güç diğer devletlerin davranışlarını zorlayarak değiştirmektir. Yumuşak güç diğer devletlerin sizin sahip olduğunuz değerlere ulaşabilmek adına kendi rızalarıyla sizin istediğiniz davranışları sergilemesidir.

Akıllı güç ise hem sert güç hem de yumuşak gücün birlikte kullanılmasıdır. Akıllı güçte, sahip olduğunuz sert güç ve yumuşak güç unsurlarının güçlü ve zayıf yönlerinin bilinmesi ve bunların birleşik şekilde kullanılması ön plandadır. Bir devlet ulusal amaçlara ulaşabilmek adına sahip olduğu sert güç ve yumuşak gücünü ne zaman ve nasıl kullanacağı kapasitesine sahip olmalıdır. Sadece sert güç veya sadece yumuşak güç üzerinden ulusal amaçlara ulaşmaya çalışmak başarısızlıkla sonuçlanabilir. Örneğin ABD sahip olduğu hegemonyasını korumak adına dünyanın çeşitli bölgelerinde sert gücünü kullanmaktadır ancak bu durum aynı zamanda ABD adına oldukça büyük bir olumsuz algı oluşturmaktadır. Burada ABD'nin bu olumsuz algıyı değiştirebilmek adına sadece yumuşak gücü üzerinden bir dış politika izlemesinde ABD'nin sahip olduğu hegemonyasını korumasına yardımcı olmayacaktır. Kuzey Kore lideri Kim Jong-Un'un Amerikan dizilerini ve filmlerini izlemekten hoşlandığı gerçeği, Kuzey Kore'nin nükleer silah edinme programı üzerinde bir etki oluşturmayacaktır. Ya da ABD'nin sert gücünü kullanarak Irak'ı işgal etmesi, Irak'lı insanların ABD'yi sevmesini sağlamayacaktır. Hem sert güç hem de yumuşak güç araçlarının ulusal amaçlara ulaşmak adına birlikte kullanılmasını içeren akıllı güç böylece daha ön plana çıkmaktadır (Ernest J. Wilson, 2008; Nye, 2009).

Sonuç

Tarihsel süreç içerisinde uluslararası ilişkileri düzenlemek ve bir sistem oluşturmak adına girişimler söz konusu olmuştur. Koalisyon Savaşları'nın ardından Viyana Kongresi, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Milletler Cemiyeti ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise Birleşmiş Milletler ile sağlanmak istenen uluslararası sistem çabaları bu girişimlerin en önemlileridir. Başarısız Viyana Kongresi ve Milletler Cemiyeti girişimlerinin ardından İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasında BM üzerine kurulan uluslararası sistemde her ne kadar küresel ölçekli bir savaş yaşanmamış olsada BM'nin bölgesel savaşlar, mülteci sorunları, açlık gibi sorunlarda etkisiz kalması ve daha çok büyük devletlerin çıkarlarını koruması BM'nin tam anlamıyla kuruluş amaçlarını yerine getirememesine neden olmaktadır.

Tarih boyunca oluşturulmaya çalışılan tüm uluslararası sistem girişimlerinin başarısız olması ve ortaya çıkmış en kapsayıcı uluslararası kuruluş olan BM'nin bu etkisizliği uluslararası sistemin anarşik bir doğaya sahip olmasını beraberinde getirmektedir. Bu anarşik uluslararası sistemde ulusların çıkarlarını, bağımsızlıklarını, haklarını koruyacak ve onların hayatta kalmasını sağlayacak bir yapı olmadığından dolayı güç uluslar için bunları yapabilmek adına en büyük faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uluslar için hayati olan güç kavramına baktığımızda ise bu kavramın birçok boyutu, kullanım yöntemlerini ve türlerini içinde barındırdığı anlaşılmaktadır. En temel anlamıyla bir ulusun bir diğer ulusa onun aksi takdirde yapmayacağı bir şeyi yaptırabilme yeteneği olan güç kavramının içinde tesir, kapasite, bağlantı, miktar, kapsam, alan ve kaynak gibi boyutlar bulunmaktadır. Gücün kullanım yöntemlerine baktığımızda ise ikna, ödüllendirme, cezalandırma ve kuvvet kullanımı karşımıza çıkmaktadır. Güç aynı zamanda türleride olan bir kavramdır. Gücün askeriye ve ekonomiye dayanan sert güç, değerlere ve gelişmişliğe dayanan yumuşak güç ve hem sert güç hem de yumuşak gücün birarada kullanıldığı akıllı güç şeklinde türleri söz konusudur. Uluslar bu anarşik sistemde çok boyutlu, farklı kullanım yöntemleri ve türleri olan ulusal güçlerini kendilerine en iyi hizmet edecek şekilde kullanmakta ve böylece hayatta kalmakta ve çıkarlarını korumaktadırlar.

Kaynakça

- Arı, T. (2006). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Baldwin, D. A. (2016). *Power and International Relations: A Conceptual Approach*. New Jersey: Princeton University Press.
- Çakmak, H. (2014). *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavramlar ve Teoriler*. İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Dahl, R. (1957). The Concept of Power. *Behavioral Science*, 2(3), 201-215.
- Ernest J. Wilson, I. (2008). Hard Power, Soft Power, Smart Power. *The American Academy of Political and Social Science*, 616, 110-124.
- Holsti, K. J. (1964). The Concept of Power in the Study of International Relations. *Background*, 7(4), 179-194.
- Kennedy, P. (2015). *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*. (B. Karanakçı, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kissinger, H. (2000). *Diplomasi*. (İ. H. Kurt, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Morgenthau, H. J. (1970). *Uluslararası Politika Cilt 1*. (B. Oran, & Ü. Oskay, Çev.) Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları.
- Nye, J. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.
- Nye, J. (2009). Get Smart: Combining Hard and Soft Power. *Foreign Affairs*, 88(4), 160-163.
- Sander, O. (2003). *Siyasi Tarih: İlk Çağlardan 1918'e* (12th b.). Ankara: İmge Kitabevi.
- TDK. (2018, Ocak 3). *Türk Dil Kurumu*. Ocak 3, 2018 tarihinde <http://www.tdk.gov.tr/>: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=g%C3%BC%C3%A7 adresinden alındı
- Uçarol, R. (1995). *Siyasi Tarih (1789-1994)*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Viotti, P. R., & Kauppi, M. V. (2013). *International Relations: World Politics* (5th b.). Boston: Pearson.